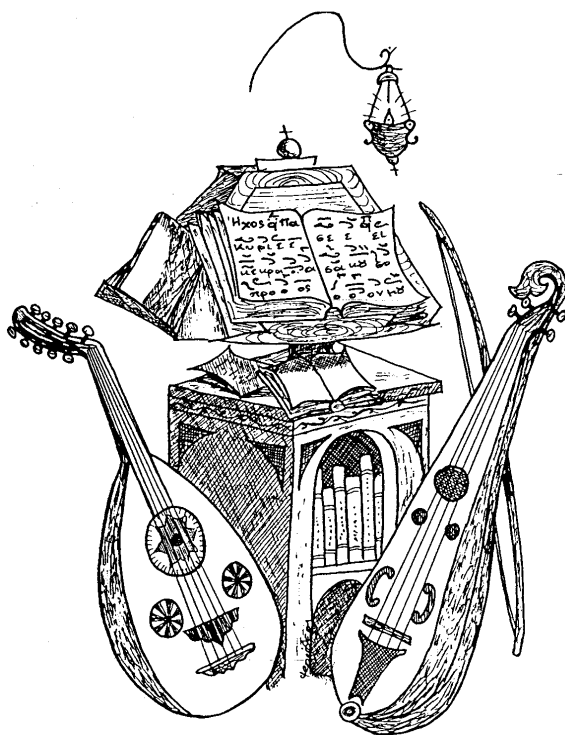

Η ΦΩΝΗ ΤΩΝ ΥΠΕΡΜΑΧΩΝ

ΤΡΙΜΗΝΙΑΙΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΟΡΓΑΝΟ
ΤΗΣ ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΑΣ ΕΝΩΣΗΣ

ΠΡΟΑΣΠΙΣΤΩΝ ΤΗΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ

«Λεῖδω ξυνετοῖσι,
θύρας δ' ἐπίθεσθε
βέβηλοι»
(Ορφικόν)

«ΟΙ ΥΠΕΡΜΑΧΟΙ»

ΕΤΟΣ Α' - ΤΕΥΧΟΣ Αριθμ. 19
ΙΟΥΛΙΟΣ-ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 2009

ΤΑΧ. Δ/ΝΣΗ Η ΕΔΡΑ ΤΗΣ ΕΝΩΣΗΣ:
ΑΓ. ΙΩΑΝΝΟΥ 19 Τ.Κ. 25100
ΑΙΓΙΟ

**ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΑ ΕΝΩΣΗ
ΠΡΟΑΣΠΙΣΤΩΝ ΤΗΣ ΕΘΝΙΚΗΣ
ΜΟΥΣΙΚΗΣ
«ΟΙ ΥΠΕΡΜΑΧΟΙ»**

ΚΩΔ. 7587

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ

- 1. Ακρίδας Θεόδωρος**, Πρόεδρος
Αιτωλικού 101, Μεσολόγγι 30200
Τηλ. 26310-28383 ή 24742
- 2. Γκοτσόπουλος Ανδρέας**
Α' Αντιπρόεδρος
Δοϊράνης 16, Χολαργός 15562
Τηλ. 210-6577027, κιν. 6979976423
- 3. Ζαρακοβίτης Κων/νος**
Β' Αντιπρόεδρος
Αιτωλίας 2, Ηλιούπολη 16341
Τηλ. 210-9920182 & 210-9918584
- 4. Γιάννου Νικόλαος**, Γ. Γραμματέας
Μυκηναϊκών τάφων 24, Σπάτα 19004
Τηλ. 6937417401
- 5. Κατσιφής Βασίλειος**,
Ειδ. Γραμματέας, Λ. Κατσώνη 28-30,
Δάφνη 17236 Τηλ. 210-9707808
- 6. Σαλάτας Σπυρίδων**, Ταμίας
Ανοιξέως 35, Καματερό 13451
Τηλ. 210-2313092
- 7. Καμπίσης Δημήτριος** Μέλος
Αρκαδίου 20, Κάτω Χαλάνδρι 15231
Τηλ. 210-6740335
- 8. Τσιντζίφα Βαρβάρα**, Μέλος
Αλαμάνας 7, Βούλα Αττικής 16673
Τηλ. 6945509444
- 9. Κοτρώτσος Παναγιώτης**, Μέλος
Παυσανία 1, Ναύπακτος 30300
Τηλ. 6977577734

ΕΞΕΛΕΓΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

- 1. Χατζηχρόνογλου Γεώργιος**,
Αναλήψεως 51, Βριλλήσια 15235
Τηλ. 210-8030259
- 2. Κότσικας Δημήτριος**
Σώσσου 29, Βύρωνας 16233
Τηλ. 210-7600421
- 3. Σιώλος Γρηγόριος**
Δ. Υψηλάντου 6 Καλλιθέα 16777

**Η ΦΩΝΗ ΤΩΝ ΥΠΕΡΜΑΧΩΝ
ΤΡΙΜΗΝΙΑΙΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ
ΟΡΓΑΝΟ ΤΗΣ ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΑΣ
ΕΝΩΣΗΣ ΠΡΟΑΣΠΙΣΤΩΝ ΤΗΣ
ΕΘΝΙΚΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ
«ΟΙ ΥΠΕΡΜΑΧΟΙ»**

Αγ. Ιωάννου 19, ΤΚ 25100 Αίγιο.
Τηλ. 26910-29842 FAX: 26910-23492

**ΣΤΗΝ ΥΠΗΡΕΣΙΑ
ΤΗΣ ΓΝΗΣΙΑΣ ΕΘΝΙΚΗΣ
ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ**

ΕΚΔΟΤΗΣ – ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ

Και υπεύθυνος κατά Νόμον
Θεόδωρος Ακρίδας
Πρόεδρος της Π.Ε.Π.Ε.Μ.
«ΟΙ ΥΠΕΡΜΑΧΟΙ»

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

- 1. Θεόδωρος Ακρίδας**
Πρωτοψάλτης – Μουσικολόγος –
Συγγραφέας.
- 2. Βασίλειος Κατσιφής**
Άρχων Μουσικοδ/λος - Πρωτοψάλτης-
Συγγραφέας.
- 3. Θεοδωρακόπουλος Φώτης**,
Πρωτοψάλτης-Χοράρχης.
- 4. Γιάννου Νικόλαος**,
Καθηγητής Μουσικής-Πρωτοψάλτης.

ΝΟΜΙΚΟΣ ΣΥΜΒΟΥΛΟΣ

Χρήστος Παπαδημητρίου, Δικηγόρος,
Χαρ. Τρικούπη 37,
Μεσολόγγι 30200
Τηλ. 26310-22838

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΕΚΔΟΣΗΣ

Φώτης Θεοδωρακόπουλος
Πρωτοψάλτης-Χοράρχης
Αγ. Ιωάννου 19, Αίγιο 25100
Τηλ. 26910-29842 FAX. 26910-23492

(Αναδημοσίευση από το περιοδικό «ΧΟΡΕΥΩ» Ιαν.-Φεβ. 2009)

Τα λαϊκά μουσικά όργανα της Κρήτης.

Αφιέρωμα από τη Σάτσα Κασίμη.

Όταν μιλάμε για παραδοσιακή κρητική μουσική, στο μυαλό μας έρχεται η εικόνα και ο ιδιαίτερος ήχος της λύρας. Η σχεδόν, «αρχετυπική» μορφή του σαρικοφόρου Κρητικού που τραγουδά βαστώντας μια λύρα είναι οικεία στους περισσότερους Έλληνες, ακόμα και σ'εκείνους που δεν έχουν καμία ιδιαίτερη σχέση με την παραδοσιακή μουσική. Μα είναι στ'αλήθεια μόνο η λύρα το όργανο εκείνο που αντιπροσωπεύει την πλούσια μουσική της Μεγαλονήσου;

Στο άρθρο αυτό, θα θέλαμε να σας «παρουσιάσουμε» σε ένα σύντομο αλλά γεμάτο εκπλήξεις «οδοιπορικό» στην αυθεντική οργανική παράδοση της Κρήτης, με την ελπίδα να την αγαπήσετε, όχι για την γραφικότητα με την οποία παρουσιάζεται τα τελευταία χρόνια, αλλά για τον πλούτο και την ομορφιά της, που παραμένουν άγνωστα ακόμη και στους περισσότερους Κρητικούς...

Η λύρα παρά την εντύπωση που επικρατεί στις μέρες μας, είναι μονάχα το ένα από τα έντεκα μουσικά όργανα του παραδοσιακού κρητικού instrumentarium. Παραδοσιακά μουσικά όργανα της Κρήτης είναι επίσης το βιολί, το λαγούτο, η βιολόλυρα, το μαντολίνο, το θιαμπόλι, η μ(π)αντούρα και το νταουλάκι.

Η πρώτη εμφάνιση των οργάνων αυτών στην Κρήτη είναι κάτι που δεν μπορούμε να προσδιορίσουμε με ακρίβεια. Χρησιμοποιούμε την παλαιότερη αξιόπιστη γνωστή πηγή που αναφέρεται σε αυτά, αλλά αφήνουμε ανοικτό το ενδεχόμενο να πρωτοχρησιμοποιήθηκαν ακόμα πιο παλιά. Οι παλαιότερες τεκμηριωμένες πληροφορίες, σχετικά με τη χρονολόγηση της παρουσίας των περισσότερων οργάνων (νταουλάκι, θιαμπόλι, μ(π)αντούρα, ασκομ(π)αντούρα, λαγούτο, βιολί και κιθάρα) στην Κρήτη ανάγονται, κυρίως, στην περίοδο της Βενετοκρατίας (1204-1669). Για τη λύρα, τη βιολόλυρα, το μαντολίνο και το

μπουλγαρί τα εμπεριστατωμένα στοιχεία αρχίζουν από το δεύτερο μισό του 18^{ου} αιώνα.

Λόγω έλλειψης χώρου, στο άρθρο αυτό θα εξετάσουμε μόνο τα τρία σολιστικά όργανα που αποτελούν τους μεγαλύτερους «πρωταγωνιστές» της κρητικής μουσικής: το λαγούτο, το βιολί και τη λύρα.

Το λαγούτο, όπως και το βιολί, παίζοταν στην Κρήτη από τα τέλη του 16^{ου} αιώνα, όπως μας πληροφορούν βενετσιάνικα αρχεία, λογοτεχνικά έργα («Διήγηση διά στίχων του δεινού Κρητικού Πολέμου», «Ο θρήνος του Φαλλίδου» κ.α.) αλλά και χειροτεχνήματα (κεντήματα σε μια μαξιλαροθήκη και μια μπάντα φούστας) της περιόδου εκείνης. Παρ'ότι το όργανο αυτό μετρά ήδη πέντε αιώνες συνεχούς παρουσίας και χρήσης στην Κρήτη, μέχρι και το πρώτο τέταρτο του 20^{ου} αιώνα η χρήση του ήταν περιορισμένη μόνο στο νομό Χανίων. Μόλις τις τελευταίες δεκαετίες, διαδόθηκε σε ολόκληρη την Κρήτη, ενώ παράλληλα άλλαξε μέγεθος, κούρδισμα και ρόλο και από σολιστικό μετατράπηκε σε συνοδευτικό. Στα Χανιά, όμως, η παλαιά σολιστική παράδοση του μεσαιωνικού λαγούτου μοιάζει να συνεχίζεται, καθώς αυτό είτε βρεθεί μόνο του είτε μαζί με άλλα όργανα, παίζει «μπερντελίδικα», αποδίδοντας ολόκληρη τη μελωδία και όχι «πασαδορίστικα» δίνοντας απλά το ρυθμό. Η τοπική αυτή παράδοση, διαδόθηκε στην υπόλοιπη Κρήτη, μα δυστυχώς στις μέρες μας λίγοι (μα εκλεκτοί!) είναι εκείνοι που την κρατούν... Χαρακτηριστικά, μπορούμε να αναφέρουμε τον Γιάννη Μαρκογιάννη από το Σπήλι Ρεθύμνου, ο οποίος μάλιστα σύμφωνα με τη μαρτυρία του λυράρη Αντώνη Περιστέρη από τη Γέργερη Ηρακλείου ήταν εκείνος που πρωτοέφερε το λαγούτο στο Ηράκλειο.

Αντίθετα από το λαγούτο, το βιολί παρέμεινε για τεσσερεσήμισι, περίπου, αιώνες (και μέχρι τη δεκαετία του 1960) το πιο δημοφιλές όργανο στο μεγαλύτερο μέρος της Μεγαλονήσου (νομούς Χανίων, Λασιθίου και Ηρακλείου). Ακόμα και σε μέρη όπου παραδοσιακά επικρατούσε η λύρα

όπως στο νομό Ρεθύμνης, η συνύπαρξη λύρας – βιολιού είναι κάτι που έχει καταγραφεί.

Ο παλαιότερος γνωστός λαϊκός βιολάτορας στην Κρήτη είναι ο Στέφανος Τριανταφυλλάκης ή Κιώρος (1715 – 1800) από τις Λουσακιές Κισσάμου Χανίων, στον οποίο αποδίδεται το παλαιό και αυθεντικό πεντοζάλι (με τις 12 μελωδίες) και πολλοί σκοποί χανιώτικου (συρτού).

Αυτό που είναι ιδιαίτερα σημαντικό, αλλά στις μέρες μας συχνά παραβλέπεται από πολλούς, είναι ότι «πάνω» στο βιολί δομήθηκε το σημαντικότερο και πολυπλοκότερο μέρος της κρητικής μουσικής, τα χανιώτικα (συρτά) και οι κοντυλιές της Ανατολικής Κρήτης. Αυτό βέβαια, είναι απόλυτα ερμηνεύσιμο, αφού το βιολί, αυτός ο περίφημος «βασιλιάς των οργάνων», με την κατασκευαστική τελειότητα που διαθέτει ήδη από τα μέσα του 16^{ου} αιώνα, παρέχει στον μουσικό τη δυνατότητα να συνθέσει και να αποδώσει πολύ πιο πλούσιες και σύνθετες μελωδίες από ό,τι μπορεί η λύρα, το θιαμπόλι ή η ασκομπαντούρα. Δεν είναι τυχαίο ότι από τα μέρη όπου παιζόταν το βιολί παραλάβαμε εξαιρετικά σύνθετες μελωδίες (συνθέσεις χανιώτικου, κοντυλιές) με διαφορετικά, ανά περίπτωση, κουρδίσματα, ενώ εκεί όπου επικρατούσαν τα υπόλοιπα όργανα οι μελωδίες που διαμορφώθηκαν είναι πολύ απλές και δεν παρουσιάζουν ιδιαίτερη ανάπτυξη (σούστα, τριζάλης, πηδηχτός {Μυλοποτάμου}, μικρό μικράκι κ.α.). Φυσικά, πολλές μελωδίες που γράφτηκαν «πάνω» σε βιολί και στη συνέχεια αποδίδονται με κάποιο άλλο όργανο, όπως η λύρα, αναπόφευκτα υφίστανται κάποιες «εκπτώσεις», καθώς το όργανο αυτό, λόγω κατασκευής, δεν μπορεί να «δώσει» ούτε τις οκτάβες, μα ούτε φυσικά και τα δεκάδες διαφορετικά κουρδίσματα του βιολιού.

Θα αναριωτιέστε, όμως, γιατί αυτό το τόσο παλαιό και σημαντικό όργανο της Κρήτης δεν προβάλλεται και δεν χρησιμοποιείται, όπως η λύρα. Τα τελευταία πενήντα περίπου χρόνια ένα μεγάλο και σημαντικό ζήτημα έχει δημιουργηθεί. Ένα ζήτημα που αποτελεί μελανή σελίδα

στην ιστορία της παραδοσιακής μουσικής. Όπως μας παραδίδει ο αείμνηστος βιολάτορας Κωνσταντίνος Παπαδάκης ή Ναύτης (ο άνθρωπος που αγωνίστηκε περισσότερο από τον καθένα για το βιολί), το 1955 ο τότε Διευθυντής του Μουσικού Προγράμματος της Δημοτικής Μουσικής του Ελληνικού Ιδρύματος Ραδιοφωνίας, **Σίμωνας Καράς**, από άγνοια και λανθασμένη κρίση, κατόρθωσε να επιβάλει κάτι εντελώς αντισυνταγματικό, την απαγόρευση εκτέλεσης της παραδοσιακής κρητικής μουσικής με βιολί στην τηλεόραση και το ραδιόφωνο, μια απαγόρευση που, όσο απίστευτο κι αν ακούγεται, δεν έχει αρθεί ακόμα. Έτσι, το υπέροχο αυτό όργανο «εκδιώχθηκε» από την παραδοσιακή μουσική της Κρήτης με τον πλέον βάνανσο τρόπο, απλώς και μόνο επειδή κάποιοι νόμιζαν ότι μπορούν να «κόψουν και να ράψουν» τη μουσική παράδοση ενός τόπου στα μέτρα που θεωρούσαν εκείνοι σωστά. Τα χρόνια πέρασαν και ο πολύς ο κόσμος διαμόρφωσε την εντύπωση πως το βιολί, το οποίο «βασίλευε» εδώ και πέντε αιώνες στην Κρήτη και «γέννησε» τις περισσότερες μουσικές της, είναι ένα όργανο νεωτερίστικο και ξενόφερτο! Τι και αν ο ίδιος ο Σ. Καράς παραδέχθηκε το μεγάλο λάθος του λίγο πριν το θάνατο του στον μουσικολόγο και μαθητή του Νίκο Διονυσόπουλο. Το κακό που προξένησε ήταν πλέον αργά για να διορθωθεί. Πολυάριθμοι ανιστόρητοι και φανατικοί συνεχίζουν να πολεμούν το βιολί με ασύλληπτη εμπάθεια, προκαλώντας πολύ μεγαλύτερη ζημιά στην παραδοσιακή μουσική της Κρήτης, απ' όση ενδεχομένως να προκαλούσαν αν αδιαφορούσαν γι αυτήν...!

Ας δούμε όμως και τη λύρα, το δημοφιλέστερο, σήμερα μουσικό όργανο της Κρήτης. Συχνά αναφέρεται ως «κρητική λύρα» και πολλοί θεωρούν ότι είναι ένα όργανο που γεννήθηκε στην Κρήτη. Σύμφωνα όμως με τους σύγχρονους έγκυρους μελετητές, η λύρα άρχισε να χρησιμοποιείται στην Κρήτη τον 17^ο ή τον 18^ο αιώνα, δηλαδή μετά την τουρκική κατάκτηση, και η προέλευσή της είναι βυζαντινοανατολική. Μάλιστα, ταυτίζεται ή συγγενεύει με

όργανα λαών της Ανατολής, τα οποία βρίσκονται σε χρήση ακόμα και σήμερα. Για παράδειγμα, στη γειτονική μας Τουρκία χρησιμοποιούν τον kemence, ένα όργανο σχεδόν πανομοιότυπο με τη δική μας «κρητική λύρα».

Σύγχυση έχει δημιουργηθεί από πηγές της Βενετοκρατίας (ποιήματα Στέφανου Σαχλίκη, κείμενα περιηγητών κ.ο.κ.) που αναφέρονται σε ένα όργανο με το όνομα «λύρα», με αποτέλεσμα να δημιουργείται σε πολλούς η εντύπωση ότι οι πληροφορίες αυτές αφορούν τη σημερινή λύρα. Προσεκτικότερη μελέτη των στοιχείων αποκαλύπτει ότι η λύρα που αναφέρεται ήταν ένα έγχορδο που παιζόταν με πλήκτρο ή κοντό δοξάρι και δεν είχε καμία σχέση με τη σημερινή «κρητική» λύρα. Να επισημάνουμε επίσης, ότι εκείνα τα χρόνια συνήθιζαν να ονομάζουν «λύρα» κάθε όργανο που παιζόταν με δοξάρι (συμπεριλαμβανομένου και του βιολιού).

Στην Κρήτη υπήρχαν δύο τύποι λύρας. Το λυράκι, που έδινε οξύ και διαπεραστικό ήχο, κατάλληλο για χορό και η μεγαλύτερη σε μέγεθος, βροντόλυρα, που ήταν ιδανική για την πολύωρη συνοδεία τραγουδιού. Από τον συνδυασμό των δύο αυτών τύπων καθώς και από την προσθήκη στοιχείων του βιολιού, προέκυψε η σύγχρονη λύρα, η οποία είναι δημιούργημα των τελευταίων πενήντα χρόνων.

Ο παλαιότερος ονομαστικά γνωστός λυράρης είναι ο Θοδωρομανώλης (1778 – 1818) από το Επανοχώρι Σελίνου, απόγονος του οποίου είναι ο γνωστός μουσικοσυνθέτης Μίκης Θεοδωράκης.

Η λύρα ήταν το όργανο με το οποίο συνήθιζαν οι περισσότεροι Κρητικοί να ξεκινούν τα πρώτα τους μουσικά βήματα, γιατί ήταν εύκολο αφ' ενός στην κατασκευή και αφ' ετέρου στην εκμάθηση. Στη συνέχεια, αν τα κατάφεραν (από άποψη οικονομική αλλά και δεξιολογική), αγόραζαν ένα βιολί, το οποίο, όπως και σήμερα, κόστιζε αρκετά και φτιαχνόταν μόνο από επαγγελματία οργανοποιό.

Η περιοχή, βέβαια, όπου ανέκαθεν κυριαρχούσε η χρήση της λύρας ήταν ο νομός Ρεθύμνου. Μάλιστα, οι Ρεθύμνιοι μουσικοί συνήθιζαν να χρησιμοποιούν τη λύρα μόνη της και να παίζουν στο κέντρο του χορευτικού κύκλου. Η ρυθμική συνοδεία δινόταν από τα γερακοκούδουνα, τα μικρά σφαιρικά κουδουνάκια που κρεμούσαν στο δοξάρι της λύρας. Εντυπωσιακότατη είναι η μαρτυρία του αειμνήστου Νίκου Ξυλούρη από τα Ανώγεια Μυλοποτάμου, που σε συνέντευξή του στα 1976 είχε πεί ότι: **«όταν κατέβηκα από τα Ανώγεια, νεαρός εδώ στο Ηράκλειο, δεν ξέρανε τι ήταν η λύρα»!**

Τα τελευταία 40 χρόνια, η εύκολη και ανέξοδη κατασκευή της λύρας, αλλά και οι ιστορικές συγκυρίες που προαναφέραμε, συνέβαλαν στη γρήγορη διάδοσή της. Δεκάδες ταλαντούχοι καλλιτέχνες την ανέδειξαν και προβλήθηκαν μαζί της στα μέσα μαζικής ενημέρωσης και τη δισκογραφία, με αποτέλεσμα σήμερα το όργανο αυτό να κυριαρχεί στην κρητική μουσική. Αυτό δεν θα ήταν κάτι αρνητικό αν δεν συνοδευόταν από μια διάθεση «εχθρική» απέναντι στο έτερο σολιστικό όργανο της Κρήτης το βιολί, το οποίο, αν και προγενέστερο της λύρας, διώκεται ως «ξενόφερτο» όργανο, ενώ η λύρα προβάλλεται ως «γηγενές». Η αλήθεια είναι ότι κανένα μουσικό όργανο δεν μπορεί να διεκδικήσει τον τίτλο του « γηγενούς» κρητικού οργάνου, γιατί απλούστατα κανένα δεν γενήθηκε στην Κρήτη. Αυτό όμως, δεν έχει καμία απολύτως σημασία. Κάθε όργανο, από όπου κι αν προήλθε (από τη Δύση το βιολί ή από την Ανατολή, όπως η λύρα), αξίζει την αγάπη και τον σεβασμό μας για τον σημαντικότερο λόγο ότι στα χέρια των Κρητών καλλιτεχνών έγινε η «φωνή» της κρητικής ψυχής και ιστορίας. Ο φανατισμός δεν έχει βοηθήσει ποτέ κανέναν και σίγουρα δεν βοηθά καθόλου ούτε εμάς ούτε το λαϊκό μας πολιτισμό, τον οποίο υποτίθεται ότι θέλουμε να προτατεύσουμε. Ας αγκαλιάσουμε λοιπόν, ολόκληρη την υπέροχη και πλουσιότατη μουσική μας παράδοση, με γνώση της ιστορίας και χωρίς φανατισμό, και θα διαπιστώ-

σουμε ότι κι εμείς οι ίδιοι θα γίνουμε πολύ πιο πλούσιοι σε εμπειρίες και πιο δημιουργικοί.

----- . -----

ΑΠΟΨΗ ΜΕ ΣΗΜΑΣΙΑ

Με τη συγκατάθεση του κ. Γιώργου Τσάμπρα δημοσιεύουμε το ακόλουθο απόσπασμα από το αξιόλογο βιβλίο του «ΒΙΟΙ ΑΓΙΩΝ - Παναγιώτης Κοκοντίνης – αντάρτης κλαριντζής».

«Εδώ μιλάμε για δημοτικό τραγούδι, όχι για... παράδοση», ήταν ο απόλυτος διαχωρισμός του Παναγιώτη Κοκοντίνη. Στην πλευρά του δημοτικού τραγουδιού έβαζε τον εαυτό του κι όλους τους συναδέλφους του – καλούς και κακούς – που αγωνίζονταν για το μεροκάματο παίζοντας κάθε μέρα και κάπου αλλού. Στην πλευρά της παράδοσης έβαζε τους λίγους μουσικούς που **«είχαν κάνει στέκι τους το ραδιόφωνο»**, έχοντας προσωπικές ή πολιτικές άκρες, και, βεβαίως, τους ερευνητές και τους συλλόγους, που κατά την άποψή του έπαιζαν ένα τελείως προσωπικό παιχνίδι που δεν είχε να κάνει με διάσωση και διάδοση, αλλά με χρήματα και προσωπικές φιλοδοξίες. Και κορωνίδα στην πλευρά της παράδοσης ήταν, βέβαια, ο Σίμων Καράς, ο οποίος, όταν λέγονταν όλα αυτά, ζούσε ακόμη.

Κατά τα έργατά του ο καθένας, ρε παιδί μου... Αλλά, είπαμε... Είναι και πράγματα που άλλοι τα φτιάξανε, κι άλλοι φανήκανε... Αυτοί που γίνανε υπερ-εθνικόφρονες και «τα' χουνε δώσει όλα για την παράδοση». Για ποιά παράδοση; Εμείς τα φτιάχναμε τα τραγούδια στο πανηγύρι, για να χορεύουνε... Αυτοί τα γράφανε, και τα κάνανε έτσι, που στο τέλος δεν μπορούσες να χορέψεις... Είπαμε... Δε πα να το τρώς και να το καταπίνεις το πεντάγραμμο... άμα δεν μπορείς να μπείς στο πνεύμα του τραγουδιού, του χορού, δεν γίνεται τίποτε... Καρράς! Πού τονε θυμήθηκα τώρα; Πές του χαιρετίσματα από τον Παναγιώτη, και ρώ-

τησέ τον αν θυμάται που του' δωσα γραμμένο ένα επιτραπέζιο... Δεν ήξερε πώς γράφεται το επιτραπέζιο! Σας το λέω εδώ – κι αυτός ζει, κι εγώ ζω... Το λέω, γιατί θα πούνε πάλι ότι αυτός είναι μεγάλος, κι εγώ τι είμαι; Αλλά, εντάξει... Είχε τότες τη Σχολή στην οδό Λέκκα 10... Το '57 ήτανε... Εγώ δούλευα στον Έλατο. Περνάει από κει ένα σουρούπωμα, και μου λέει: «Ρε...φρυδά!» Του απαντώ: «Στο χωριό μου λέμε "Το δικό μου τ'όνομα πάρτο σύ γειτόνισσα» - αφού αυτός είχε μεγαλύτερα φρύδια από τα δικά μου... Μου λέει: «Έλα Λέκκα 10, να περνάμε την ώρα... Έχουμε και κοριτσόπουλα...» Πάω κι εγώ, τέλος πάντων – λέγανε «ο Καράς» κι ο «Καράς» τα ραδιόφωνα -, έρχεται κι εκείνος μ' ένα λαούτο και μου λέει: «Δεν έχω ασχοληθεί... Πώς γράφεται το επιτραπέζιο;» Και ποιο του' γραψα; Αυτό που λέει (τραγουδάει): «Σαν πάς, πουλί μου, στο Μωριά...» Είδες που πήρα ανάσα; Αυτό είναι άμετρο... Πώς έχουνε οι Ευρωπαίοι τη ρομάντζα, έτσι έχουμε κι εμείς αυτά τα δημοτικά... Είναι μια βλάχικη ρομάντζα – ας το πούμε έτσι.. Με χωρίς μέτρο... Αυτό είναι ο κάθε τραγουδιστής να το ερμηνεύσει με τον τρόπο του... Άλλος θα πάρει ανάσα πιο γρήγορα, άλλος μπορεί να κρατήσει περισσότερο... Του το γράφω, το παίρνει και μου λέει: «Μπράβο! Αλλά εδώ που κάνει "έτσι", δεν έχεις βάλει μέτρα...» Του λέω: « η ρομάντζα δεν έχει μέτρα...» Του' γραψα και κάτι άλλα τότε, αλλά πολύ γρήγορα έκοψα... Είδα ότι αυτός ήτανε μοναχοφάης... Μόνο αυτός να φαίνεται, μόνο αυτός να πληρώνεται, κι εμείς να του δίνουμε το υλικό; Ε, όχι! Αυτός ήτανε τότες στη ραδιοφωνία, βέβαια, που εμείς τη χρειαζόμαστε... Τότε ράδιο ακούγανε σ' όλη την Ελλάδα, κι ήτανε μεγάλο πράμα να σε βάζει το ράδιο... Αλλά, πάλι, όχι να τον ξεσκονίζουμε κιόλας... Ήταν άλλοι που το κάνανε... Και μετά, στην τηλεόραση... Ακόμα, κοιτάζαν και τα κομματικά... Ας μην ήξερα να γράφω, κι ούτε απ' έξω δεν θα πέρναγα...»

----- . -----

ΜΠΑΡΟΥΤΑΣ ΦΩΤΗΣ
Πάρος Παν. Μπέγλη
263 32 Πάτρα
Τηλ.: (2610) 323 823

Πάτρα 23η Αύγουστου 2009

Περιοδικό

«Ἡ Φωνὴ τῶν Ὑπερμάχων»

Ἀγ. Ἰωάννου 19, Τ.Κ. 25 100

Αἴγιο

ΘΕΜΑ: Ἡ Βυζαντινὴ Μουσικὴ, οἱ αἵρετικοὶ καὶ
τὸ ... τσάμικο!

Κύριε διευθυντά,
ἡ κυκλοφορία τοῦ περιοδικοῦ Ἡ ΦΩΝΗ ΤΩΝ ΥΠΕΡΜΑΧΩΝ
ἀποτελεῖ ἄλλη μία ἀπόδειξη τῆς ἀγάπης καὶ τοῦ ἔνθερον
ζήλου σας γιὰ τὴν Ἐκκλησιαστικὴ καὶ Παραδοσιακὴ Μουσικὴ
καὶ τὴν Ἱερογαλτικὴν μας οἰκογένεια. Γιὰ τὴν σωάνια αὐτὴ πρῶ-
τοβουλία σὰς συγχαίρω καί, ὡς ἀποδέκτης τῆς Φωνῆς αὐτῆς
σὰς εὐχαριστῶ θερμῶς!

Σκοπὸς τῆς ἐπιστολῆς μου εἶναι νὰ καταθέσω συναδελ-
φικὰ καὶ καλοπροαίρετα μερικὲς σκέψεις καὶ, παρεπιπτόντως,
νὰ ἀναφερθῶ ἐλάχιστα στὸ δάσκαλο Σίμωνα Καρά καὶ τὸ
θεωρητικὸ του ἔργο! Ἐξ' ἄλλων μὲ τὸ θέμα αὐτὸ τὸ περιοδικό
σας ἀσχολήθηκε ἐπὶ μακρόν!

Οἱ Ἱερογάλτες, ὡς γνωστὸν καὶ ἀνάλογα μὲ τὸ δάσκαλό
τους, ἀκολουθοῦμε ὡς πρὸς τὸ γάλλειν, εἴτε τὴν Πατριαρχικὴν

Σχολή, είτε τὴν ἐκ Θεσσαλονίκης, είτε τὴν Ἀθηναϊκὴν, είτε, ἐν πάσει περιπτώσει, τὴν «Λίγο ἀπὸ ἐδῶ καὶ λίγο ἀπὸ ἐκεῖ!» Εἶναι οἱ σχολές ἀπὸ τὶς ὁποῖες ἀναδείχθηκαν οἱ μέχρι σήμερα πολύφωτοι ἀστέρες καὶ Πρωταγῶνται τοῦ Ἱερογλυφικοῦ μας στερεώματος!

Στὸ ἐρώτημα, ἂν οἱ σχολές Βυζαντινῆς καὶ Παραδοσιακῆς Μουσικῆς ἔχουν ἐπιστημονικὸ ὑπόβαθρο, θὰ ἀπαντούσαμε θετικὰ, διατηρῶντας, πιστεύω, τὴν ἐπιφύλαξιν γιὰ ἀρκετὰ μουσικολογικὰ ζητήματα, ποὺ παραμένουν ἀδιερεύνητα! Σκληριά καὶ ἀδράνεια τεσσάρων περὶ πέντε αἰώνων ἐπέδρασαν ἀρνητικὰ μέχρι νὰ συνειδητοποιήσουμε τὴν ἀξία τοῦ μεγάλου αὐτοῦ Ἑλληνικοῦ Θησαυροῦ. Ὡστόσο, ὅτι ἡ Βυζαντινὴ Μουσικὴ εἶναι ζῶσα καὶ διαθέτει ἐπιστημονικὸ ὑπόβαθρο (βλ. Ἐπιστροφὴ 1881, Θεωρητικὸ Χρυσάνθου, κλασσικὲς ἐκδόσεις Π. Λαμπαδαρίου, Γρηγορίου, Φωκαέως κ.λπ.) ἱκανὸ νὰ ἐρευνηθεῖ, νὰ συμπληρωθεῖ καὶ νὰ προβληθεῖ παγκόσμια ὡς μουσικὴ θεωρία καὶ ἐπιστήμη!

Ἀλλὰ καὶ ἡ ἰδιοτελής (δὲν θὰ ἐπεκταθῶ) συμπεριφορὰ πλείστον ὅσων Ἀρχόντων Πρωτογλυφῶν δὲν συνέβαλε ὅσο θὰ ἔπρεπε στὴν προβολὴ τῆς Μουσικῆς μας! Ἐξ ἰδίων ὁρμώμενοι, προέβαλαν τὶς προσωπικὲς τοὺς ἐκδοτικὰς ἐργασίας καὶ ἀπὸ τὸ πρόσημα τῆς ἀποδόσεως τοῦ ἀπλοῦ καὶ μεγαλοπρεποῦς πατριάρχικου ὕφους, ἀνέδειξαν νεώτερα συγγράμματα — συνήθως κακογραμμένα καὶ ἀνορθόγραφα — γέμοντα διχόρων καὶ τρι

γόργων καὶ περιττῶν μουσικῶν ἀγαλύσεων! — Καὶ περὶ αὐτῶν, παραδόξως, οὐδεμία ἀναφορά καὶ διαμαρτυρία ἔγινε!

Πέραν, λοιπὸν, τῶν ταπεινῶν ἰδιωτικῶν συμφερόντων, ἡ Μουσικὴ μας, ἔχει ἀνάγκη ἐργατῶν — καὶ ὑπάρχουν πολλοί! — ποὺ νὰ τὴν ὑπηρετοῦν μὲ πᾶθος, ἀφοσίωση, μὲ ὅρεξη γιὰ δουλειά, δημιουργία καὶ ἔρευνα! Ἔτσι, προκύπτουν ἀσάφειες καὶ θεωρίες ποὺ ἀπομένει νὰ ἐπαληθευθοῦν στὴν πράξη ἢ νὰ ἀπορριφθοῦν.

Κύριε διευθυντά, ὅταν ὁ Γαλιλαῖος ὑποστήριζε τὴν κίνηση τῆς Γῆς περὶ τὸν ἄξονά της καὶ περὶ τὸν ἥλιο, οἱ σύγχρονοί του ἀποφάσισαν νὰ τὸν... κρεμάσουν!

Λοιπὸν, κάθε φορά ποὺ θὰ κατατίθεται μιὰ ἀσοψη, θὰ ἀπορρίπτεται ὡς αἰρετική; Φυσικά καὶ ὄχι!

Γιατὶ τάχα πρέπει κάθε τι νέο νὰ ἀντιμετωπίζεται μὲ ἀντιπαλότητα καὶ ἐπιθετικότητα! Ἀρκεῖ, πιστεύω, νὰ διαθέτουμε τὰ ἀπαραίτητα ἀντεσκηρῆματα, ὥστε ὁ διάλογος νὰ ἀναδείξει τὸ ὀρθὸ καὶ ἀληθές!

Γιὰ τὸ λόγο αὐτό, ἐξ' ἄλλου, γίνονται οἱ σχετικὲς συνάξεις καὶ τὰ συνέδρια καὶ ὄχι, συγχωρέστε με, γιὰ νὰ μαλλώνουν καὶ νὰ ὑβρίζονται μεταξύ τους οἱ σύνεδροι!

Κύριε Διευθυντά, τὸν δάσκαλο Σίμωνα Κάρα, οὐδέποτε γνώρισα ἀπὸ κοντά! Τὸν γνώρισα μέσα ἀπὸ τὸ μουσικὸ καὶ συγγραφικὸ ἔργο του, τὸ ὁποῖο θεωρῶ ἔργο ζωῆς τοῦ ἴδιου πρὸς ὅσους ἀντικειμενικὰ ἐνδιαφέρονται γιὰ τὴν ὑπόθεση τῆς Μου-

σικῆς μας! Ὡς ἀνθρώπινο καὶ μοναχικὸ ἔργο μοναδικοῦ ἀνθρώπου, παρὰ τὶς ὑπερβολὰς, τὶς παραλείψεις καὶ τὰ ἐνδεχόμενα λάθη του, ἔχει πολλὰ νὰ προσφέρει καὶ σὲ πολλὰ νὰ προβληματίσει! Ὅμως, ἄς κρατήσουμε τὰ θετικά!

Προσωπικὰ, δὲν χρησιμοποιοῦν νέα σημάδια, οὔτε καταχίνονται μὲ ἐξεζητημένες ἀναλύσεις καὶ ἤχους! Σὲ ὅσους ἔχουν ἀντίθετη ἄποψη, ἀπομένει νὰ ἀποδείξω ὅτι «Ὅταν χορεύεις τσάμικο, δὲν εἶναι ἀπαραίτητο νὰ κάνεις καὶ τοῦμωες!»

Μὲ ἐκτίμηση

Φώτης Μωαρούτας

Ἱερὸς Ναὸς Ἀγ. Δομντινίου Πατρῶν

Υ.Γ. Χάρηκα ἰδιαίτέρως μὲ τὰ περιεχόμενα στὶς σελίδες 14 ἕως 23 τοῦ Τεύχους Νο 18. Σὰς συγχαίρω καὶ πάλι καὶ ἀνταποδίδω μὲ τὸ συνημμένο παραδοσιακὸ τραγουδάκι!

Φ.Μ.

ΣΚΩΠΤΙΚΑ & ΕΥΘΥΜΑ

ΟΙ ΦΙΛΟΙ ΟΤΑΝ ΣΜΙΕΟΥΝΕ

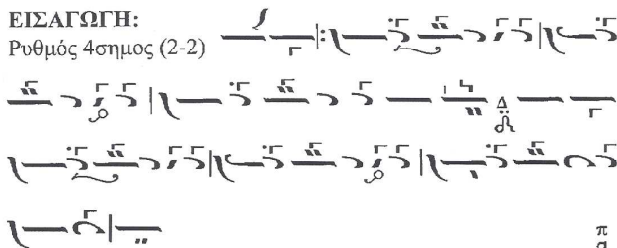
Συρτὸς Θάσου

Ἦχος λ̣ π̣ Πα̣

x

ΕΙΣΑΓΩΓΗ:

Ρυθμός 4σημος (2-2)

π

ΤΡΑΓΟΥΔΙ:

Οι φι λοι ο- ωχ! Α α μα αν
 Κιαν ε χουν προ- ωχ! Α α μα αν
 Ε γω της Θα- ωχ! Α α μα αν
 Τω ρα με κο- ωχ! Α α μα αν
 Ε κει σε πρω- ωχ! Α α μα αν

Α μα αν Βα σι λημ' οι οι φι λοι οι
 Α μα αν Βα σι λημ' κια αν ε χουσιν
 Α μα αν Βα σι λημ' ε ε γω τη ης
 Α μα αν Βα σι λημ' τω ω ρα με ε
 Α μα αν Βα σι λημ' ε ε κει σε ε

ο- οι φι λοι ο ταν σμι ξου ου νε — οργ —
 προ- κιαν ε χουν προ η γου με ε να — οργ —
 Θα- ε γω της Θα σου τα βου ου να — οργ —
 κο- τω ρα με κο ψαντα φτε ε ρα — οργ —
 πρω- ε κει σε πρω το γνω ρι ι σα — οργ —

-5-

[illegible]

Σημείωση: Αγαπητέ μας φίλε, θα χαρούμε ειλικρινά αν επισημάνετε τα θετικά στοιχεία ψαλμώδησης του συστήματος Καρά, ώστε να αρχίσει εποικοδομητικός διάλογος.

ΟΙ ΥΠΕΡΜΑΧΟΙ

ΕΛΕΓΧΟΣ ΜΟΥΣΙΚΩΝ ΔΥΣΠΛΑΣΙΩΝ

Νικολάου Σπ. Βούλγαρη

Καθηγητή Θεολογίας (29-Ιουνίου- 2009)

Με ευγενική προσφορά ήρθε στα χέρια μου μια καινούργια Μουσική έκδοση, πρωτόγνωρη για τις δικές μου μουσικές αναζητήσεις. Ο φίλος Μουσικολόγος – Πρωτοψάλτης Θεόδωρος Ε. Ακρίδας, πάντοτε πρωτοπόρος στα Μουσικά δρώμενα, αποτόλμησε μια μουσική κριτική έκδοση για να αποκαλύψει πλαστογράφους της παραδοσιακής Βυζαντινής Μουσικής, που προσφυώς και ορθώς αποκαλείται Εθνική Μουσική.

Παρακολουθώ από χρόνια καταγραφές ειδικών και μη Μουσικολόγων, να παρουσιάζουν τη θεωρητική πλευρά της Βυζαντινής Μουσικής. Γίνεται όμως μια κραγαυλέα παραποίηση και εν πολλοίς αλλοίωσή της. Μαζί με την αντικειμενικά εμφανιζόμενη θεωρητική διατύπωση, παρεμβάλλονται από μερικούς και προσωπικά στοιχεία, για τους γνωστούς λόγους. Θέλουν να καρπωθούν δόξα που δεν τους ανήκει. Να πάρουν φήμη προς ίδιον όφελος. Τούτο βεβαίως το πράττουν όσοι καταφέρνουν να δραστηριοποιούνται ωφελιμιστικά γύρω από τα μέσα ιδιαιτέρας προβολής. Ραδιόφωνο και τηλεόραση. Τότε αποφαινόνται, χωρίς να επιτρέπεται αντίλογος, κατά τρόπον απόλυτον. Ο λαός όμως, χωρίς τη δυνατότητα ελέγχου ποιότητας των τοποθετήσεων αυτών των πλαστογράφων, παρακολουθεί αμήχανος, αποδεχόμενος μηχανικά όλα τα δρώμενα.

Αυτών των πλαστογράφων της παραδοσιακής Εθνικής Μουσικής τη θρασύτητα, ξεσκεπάζει ο έγκριτος Μουσικολόγος Θεόδωρος Ακρίδας με την εν λόγω έκδοσή του. Για τούτο δε, είναι άξιος συγχαρητηρίων και επαίνων. Αποτολμά έργο που άπτεται εθνικής προσφοράς. Είναι η έκδοση του βιβλίου μια γνήσια φωνή που τοποθετεί τα πράγματα στη σωστή Εθνική τους βάση. Είμαι βέβαιος ότι αργά ή γρήγορα θα δικαιωθεί και η αλήθεια θα λάμψει.

Το βιβλίο με τις 128 σελίδες μεγάλου σχήματος, ελέγχει το «Θεωρητικό» του Σίμωνος Καρά και αποκάλυπτει από το κείμενό του, αλλοπρόσαλλες παραθέσεις απόψεων, όπως αναφέρονται στο κεφάλαιο Β' σελίδες 27- 45. Ταυτόχρονα εμφανίζει και αναδεικνύει το γνήσιο «Θεωρητικό του Χρυσάνθου», στις αρχές του 19^{ου} αιώνας με το οποίο αναλύθηκε το περιεχόμενο της Εθνικής μας Μουσικής και αποτελεί τη βάση της όλης Μουσικής μας παράδοσης. Αυτά όλα τα παρουσιάζει ο συγγραφέας του βιβλίου στηριζόμενος και στις αναλύσεις και καταγραφές του μέντορος της Μουσικής παράδοσης Αρχιμανδρίτη Αθανασίου Γ. Σιαμάκη, της Ιεράς Μητροπόλεως Φλωρίνης.

Κάποτε θα πρέπει με δέος να επιλαμβανόμαστε των ιερών και οσίων των Εθνικών παραδόσεών μας και ο Θεόδωρος Ακρίδας, τούτο το έργο ανέλαβε με την ως άνω έκδοση και μάλιστα εξ ιδίων.

----- . -----

ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ

Βασίλης Μ. Δανός
Δημοσιογράφος – Ιεροψάλτης
Αθήνα 2 Ιουνίου 2009

Αγαπητοί Υπέρμαχοι,

Αφού προηγούμενα σας συγχαρώ για τους αγώνες σας στην προάσπιση της Εθνικής (Βυζαντινής) μας Μουσικής, θα ήθελα να σημειώσω τα εξής:

Προ καιρού αλλά και πρόσφατα παρακολούθησα από τηλεοράσεως δύο κυριακάτικες Θείες Λειτουργίες σε αντίστοιχους Ιερούς Ναούς. Στην πρώτη, λειτουργούσε ο Αρχιεπίσκοπος Αθηνών κ. Ιερώνυμος, στον Ιερό Ναό Αγίου Γεωργίου Χαλανδρίου και στη δεύτερη, ο Αρχιεπίσκοπος Κύπρου κ. Χρυσόστομος, με άλλους Αρχιερείς της Ελλαδικής Εκκλησίας, στον Ιερό Ναό Αγίου Νικολάου Νικαίας.

Στην πρώτη, ο πρωτοψάλτης του Ναού φορούσε

ακουστικά (μεγάλα) στα αφτιά του και κατά διαστήματα τα έβγαζε και τα έβαζε, έτσι για να έχει «επαφή» με το περιβάλλον... Φορούσε ακουστικά σαν να βρισκόταν σε ιδιωτικό στούντιο και «έγραφε» το τελευταίο του C.D., αδιαφορώντας αν προκαλεί με τα καπρίτσια του αυτά.

Στη δεύτερη, υπήρξε ευρωπαϊκή χορωδία, ίσως από τη Ζάκυνθο ή αλλαχού, με απίθανες τραλαλά εκτελέσεις που προκαλούν όχι κατάνυξη των πιστών αλλά διάθεση για νυχτερινές καντάδες με πανσέληνο, παρά τα φάλτσα των μετεχόντων του «χορού».

Και το ερώτημα που θέτω είναι: Μήπως οι αγώνες σας και τα όσα θαυμάσια καταγράφονται κατά καιρούς στο περιοδικό της Ένωσης, απευθύνονται σε ώτα μη ακουόντων και αδιάφορων, κληρικών και λαϊκών, ακόμα και συναδέλφων; Για ποια στάση του Ιεροψάλτου να μιλήσουμε πάνω στο αναλόγιο; Για ποια συμπεριφορά και ήθος, αλλά και για ποια «εθνική» μας μουσική και παράδοση βυζαντινή;

Όταν Ιεροψάλτες πάνω στα αναλόγια το παίζουν μεγαλοβεντέτες και τραγουδιστές σε στούντιο και όχι ψάλτες στις Εκκλησίες και άλλοι αρέσκονται να απολαμβάνουν κανταδόρους μέσα σε ιερούς και καθαγιασμένους χώρους, για ποια «νόθευση» της βυζαντινής μας μουσικής να μιλήσουμε και για ποιους ιερούς κανόνες των τριών μεγάλων μας δασκάλων και των κατά καιρούς άξιων συνεχιστών τους; Στου κουφού την πόρτα όσο θέλεις χτύπα... Η ανταπόκριση μηδέν. Μήπως εδώ στο Ελλάντα, ο καθένας ότι θέλει κάνει, ότι του καπνίσει ακόμα και μέσα σε Ιερούς Ναούς και το «σκληρόν προς κέντρα λακτίζειν» βρίσκει απόλυτη εφαρμογή για τους κόπους σας; Υποστηρίζεται ότι η ελπίδα πεθαίνει τελευταία και θα συμφωνούσα...

Μακάρι κάποτε, στους χρόνους μας ή και αργότερα, οι αγώνες σας, που βρίσκουν σύμφωνους τη συντριπτική πλειοψηφία των συναδέλφων που υπηρετούν πιστά το

Αναλόγιο, να δικαιωθούν και οι ταγοί της Εκκλησίας μας όχι μόνο, να σταθούν στο ύψος των εθνικών μας δικαίων και απαιτήσεων, με ιδιαίτερη ευαισθησία. Προσωπικά βρίσκομαι στο πλευρό σας και εύχομαι καλή δύναμη.

ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ

Ηλίας Πουγούνιας

Ιατρός – Μουσικολόγος. Άρχων Ακτουάριος της Μ.Χ.Ε.

(Κάλυμνος, 17/7/09)

Αξιότιμε κύριε διευθυντά των Υπέρμαχων,

Θα μου επιτρέψετε να καταθέσω μερικές σκέψεις στη μνήμη του αείμνηστου Γεωργίου Βαλλή, μια που δεν αξιώθηκα να παραβρεθώ στην εξόδιο ακολουθία του. Πληροφορήθηκα το θάνατό του δέκα ημέρες αργότερα και δεν σας κρύβω ότι με συγκλόνισε βαθιά.

Με τον αείμνηστο Γιώργο γνωριστήκαμε το 1965 και αμέσως μεταξύ μας αναπτύχθηκε μια στέρεη φιλία και μια αδελφική αγάπη που κράτησε μέχρι το θάνατό του. Μας ένωσε η κοινή μας αγάπη, η Βυζαντινή μουσική. Ο Γιώργος ήταν πράος ως χαρακτήρας, ανεξίκακος, όλο με το χαμόγελο. Υπηρέτησε τη βυζαντινή μουσική ανιδιοτελώς και γινόταν πολλές φορές θυσία για όλους εις βάρος και της εργασίας του. Ο αείμνηστος Γιώργος Βαλλής ήταν βαθύς γνώστης της Βυζαντινής μουσικής και δεινός εκτελεστής του πατριαρχικού ύφους, αφού έζησε κοντά στους γίγαντες άρχοντες πρωτοψάλτες του πατριαρχικού ναού αλλά και της Πόλης γενικότερα. Αν και μπορούσε να καταλάβει θέση πρωτοψάλτου, τον κέρδισε τελικά το ισοκράτημα και αναδείχθηκε στο μεγαλύτερο ισοκράτη της Ελλάδας.

Μαζί με το Γιώργο βρεθήκαμε σε διάφορες χορωδίες, για συναυλίες, για ηχογραφήσεις κασσετών, μαζί στους αλησμόνητους κατανυκτικούς εσπερινούς της Χρυσοσπηλιώτισσας. Με ήθελε πάντα δίπλα του, ο ένας είχε εμπιστοσύνη στον άλλο και χαιρόταν σαν μικρό παιδί όταν χτυπού-

σαμε μαζί στο ισοκράτημα τον κάτω Νη. Ειδικά χαιρόταν όταν με άκουγε να διαβάζω τα διάφορα εκκλησιαστικά αναγνώσματα.

Δεν θα ξεχάσω ποτέ την τελευταία δουλειά του Αρχοντα Πρωτοψάλτη Θρασύβουλου Στανίτσα, τον δίσκο που έβγαλε για την Εθνική Τράπεζα. Στο στούντιο ο μοναδικός και ανυπέρβλητος Αρχοντας πρωτοψάλτης, και απέναντί του ο Βαλλής και εγώ για ισοκράτημα. Πρίν αρχίσει η ηχογράφηση ο Βαλλής ρώτησε τον άρχοντα: *«Άρχοντα, τα βιβλία που μας έδωσες, καλοφωνικό ειρμολόγιο και μουσική πανδέκτη, δεν έχουν ισοκρατήματα. Ξέχασες να τα βάλεις;»* Και εκείνος, με το μεγαλόπρεπο ύφος του, μας απάντησε: *«Γιώργο, έχω εμπιστοσύνη και στους δυό σας, μόνο εμένα να κοιτάτε.»* Και εμείς κολλημένοι ο ένας στον άλλο, βλέποντας μια τον Άρχοντα και μια το βιβλίο, ισοκρατούσαμε, στα τόσο δύσκολα μαθήματα, μένοντας εκστατικοί μπροστά στο μεγαλείο του Αρχοντα.

Και όταν το 1984 έφυγα για την Κάλυμνο, συχνά-πυκνά είχαμε τηλεφωνική επικοινωνία, για να μαθαίνει τα νέα μου και να μου λέει τα νέα της μοναδικής χορωδίας που πραγματικά αγάπησε, τη χορωδία των Κωνσταντινουπολιτών με χοράρχη τον αείμνηστο Γεώργιο Τσαούση καταρχάς και τον Δημοσθένη Παϊκόπουλο στη συνέχεια, τον άξιο και μοναδικό σήμερα συνεχιστή του πατριαρχικού ύφους.

Πρίν από 15 περίπου μήνες στο τελευταίο τηλέφωνο που με πήρε μου είπε τα εξής: *«Ηλία, πιστεύω πολύ σύντομα οι Τούρκοι να μας δώσουν την Αγιά Σοφιά για εκκλησιαστική χρήση. Θέλω να είμαστε και πάλι μαζί σε αυτήν την πρώτη Θεία Λειτουργία, να ισοκρατήσουμε τον άρχοντα Λεωνίδα Αστέρη.»*

Αδελφέ μου Γιώργο, δεν αξιώθηκες να ζήσεις σε αυτήν τη ζωή το όνειρό σου αυτό, όνειρο κάθε ρωμαϊκής ψυχής. Όμως σήμερα που βρίσκεσαι στην Αγιά Σοφιά του Παραδείσου, είσαι τυχερός που ισοκρατείς και θα ισοκρα-

τείς αιώνια, ψάλλοντας με τους άρχοντες πρωτοψάλτες και
λαμπαδαρίους, τον αγγελικό ύμνο.
Αδελφέ μου, Γιώργο, Καλό Παράδεισο!

ΜΟΥΣΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ (Η')

Του Γιάννη Αλεξάνδρου (+ 2008)
(Συνέχεια από το Τεύχος αριθμός 16).

Εκτός όμως της γραφής αυτής, εμφανίστηκε κι ένα άλλο σύστημα του Γεωργίου Λεσβίου που στηρίχθηκε σε εντελώς διαφορετικές βάσεις, το οποίο όμως η Μεγάλη Εκκλησία απέρριψε με εγκύκλιό της ως τελείως ακατάλληλο και σαν τέτοιο δεν επικράτησε. Δόκιμοι ψάλτες αυτής της περιόδου υπήρξαν οι: Κωνσταντίνος Βυζάντιος (πρωτοψάλτης της Μ.Χ.Ε.), Αντώνιος Λαμπαδάριος της Μ.Χ.Ε., Απόστολος Κρουσταλάς, Πέτρος Συμεών ο αγιοταφίτης, Θεόδωρος Φωκαεύς, Πέτρος Γεωργίου ο Βυζάντιος (πρωτοψάλτης της Μ.Χ.Ε.), Στέφανος Μιχαήλ (Λαμπαδάριος της Μ.Χ.Ε.), Γεώργιος Ρυσίδης ιερέας, Νικόλαος Γεωργίου (πρωτοψάλτης Σμύρνης), Στέφανος Μουσιάδης, Γεώργιος Ραιδεστηνός (ο Β' Πρωτοψάλτης της Μ.Χ.Ε.), Κωνσταντίνος Σακελαρίδης (ο Θετταλομάγνης), Γεώργιος Βιολάκης (πρωτοψάλτης της Μ.Χ.Ε.), Νεκτάριος Βλάχος, Παναγιώτης Κηλτζανίδης, Μισαήλ Μισαηλίδης (πρωτοψάλτης Σμύρνης), Γερμανός Αφθονίδης (Αρχιμανδρίτης – πρόεδρος της επιτροπής του 1881), Ιωάσαφ ο Ρώσος, Ευστράτιος Παπαδόπουλος, Θεόδωρος Μαντζουράνης Ιερέας, Ιάκωβος Ναυπλιώτης και άλλοι.

Η εκκλησιαστική μας μουσική, ξεκινώντας από τους αποστολικούς χρόνους και περνώντας στα αγιασμένα χέρια εμπνευσμένων πατέρων της εκκλησίας και εμποτισμένων από ελληνοχριστιανικό πνεύμα μουσικών που την ανέδειξαν σε ιερή τέχνη πλασμένη από τα πιο αγνά υλικά της ελληνικής αρχαιότητας και του χριστιανισμού και στη συνέχεια, μετά την άλωση της Κωνσταντινουπόλεως στα

χέρια άξιων συνεχιστών, παρά τα δύσκολα χρόνια της δουλείας, έφτασε ως εμάς ακμαία και ολοκληρωμένη και σαν τέχνη και σαν επιστήμη γεμίζοντας τις καρδιές μας περηφάνια και τις ψυχές μας θείο φώς. Η πατριαρχική μουσική με όλα τα θετικά στοιχεία που τη διαμόρφωσαν και την ανέπτυξαν στο πέρασμα των αιώνων και με τη βοήθεια της νέας παρασημαντικής γραφής, δίνει το μέτρο της εκτέλεσης των εκκλησιαστικών μελών μέσα στους ναούς. Η πατριαρχική μουσική, είναι απόσταγμα όλων των παλαιών ακουσμάτων και συνεπώς δεν έχει ανάγκη ανανέωσης. Πρέπει να καταλάβουμε, να μας γίνει επιτέλους συνείδηση ότι αυτή η μουσική είναι η μουσική της ορθόδοξης ελληνικής εκκλησίας, είναι η παράδοσή μας. Κάθε απόπειρα επαναφοράς μουσικών εκτελέσεων άλλων εποχών που γίνεται βασισμένη μόνο σε κώδικες, χωρίς την ανάλογη βιωματική εμπειρία, βλάπτει, ίσως, ανεπανόρθωτα το ύφος και τη μορφή της εκκλησιαστικής μας μουσικής. Από την άλλη, η ανάμειξη της εκκλησιαστικής μουσικής με ξένα προς αυτήν στοιχεία «Αραβοπερσικά ή Ευρωπαϊκά» αλλοιώνουν επίσης το χαρακτήρα της και είναι εξίσου ολέθρια.

ΓΕΝΙΚΟ ΣΛΛΠΙΣΜΑ

«Οι Υπέρμαχοι» αγωνιοῦμε καὶ αγωνιζόμαστε γιὰ τὴ διάσωση καὶ διατήρηση τῶν γνήσιων μουσικῶν μας παραδόσεων. Οἱ προσπάθειές μας εἶναι καθαρῶς ιδεολογικές. Γι' αὐτὸ παρακαλοῦμε ὅλους τοὺς προσηλωμένους στὶς μουσικές μας παραδόσεις, ἐρευνητές, μουσικολόγους, ψάλτες, τραγουδιστές, ὀργανοπαῖχτες καὶ φιλόμουςους νὰ ἐγγραφοῦν στὴν Ἑνωσή μας. Ἡ κάθε εἶδους βοήθεια εἶναι πολῦτιμη.

«Οι Υπέρμαχοι»

Τα ἐνυπόγραφα κείμενα, ἐκφράζουν τὶς ἀπόψεις τοῦ ὑπογράφοντος.

Συνδρομές, προαιρετικές μὲν, ἀναγκαῖες δὲ γιὰ τὴν στήριξη τοῦ περιοδικοῦ.

